

รายงานการวิจัย

คุณลักษณะและกระบวนการ
ปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม
ของประเทศอินเดียน

โดย

ดร. ธนพล จาตใจดี

ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม (ศูนย์คุณธรรม)
สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน)

๑๕๕.๒๕๙๕๕๔ ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม
ศ ๘๑๗ ค คุณลักษณะและกระบวนการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม
ของประเทศอินเดีย / ธนพล จาดใจดี กรุงเทพฯ :
ศูนย์คุณธรรม., ๒๕๕๘.
๑๘๐ หน้า
ISBN. 974-93678-8-X
๑. คุณธรรมจริยธรรม ๒. ชื่อผู้แต่ง
๓. ชื่อเรื่อง

คุณลักษณะและกระบวนการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมของประเทศอินเดีย

พิมพ์ครั้งที่ ๑

ตุลาคม ๒๕๕๘ (สิ่งพิมพ์อันดับที่ ๘/๒๕๕๘)

โดย

ดร.ธนพล จาดใจดี

จำนวน

๕,๐๐๐ เล่ม

ผู้จัดพิมพ์เผยแพร่

ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม
สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้

(องค์การมหาชน)

๔๒๘ บ้านพิษณุโลก (อาคาร ๒ เรือนไสภา)

ถนนพิษณุโลก เขตดุสิต กรุงเทพฯ ๑๐๓๐๐

โทร. ๐ ๒๒๘๐ ๘๓๑๐-๑๒, ๐ ๒๒๘๒ ๗๓๑๘-๒๑

โทรสาร ๐ ๒๒๘๐ ๘๓๑๑

Web site: <http://www.moralcenter.or.th>

ผู้พิมพ์

บริษัท พริกหวานกราฟฟิค จำกัด

๙๐/๖ ซ.จรัญสนิทวงศ์ ๓๕/๑ ถนนจรัญสนิทวงศ์

แขวงอรุณอมรินทร์ เขตบางกอกน้อย

กรุงเทพฯ ๑๐๗๐๐

โทร. ๐ ๒๕๒๕ ๓๒๕๙, ๐ ๒๕๒๕ ๓๒๕๒

โทรสาร ๐ ๒๕๒๕ ๓๒๕๙, ๐ ๒๕๒๕ ๓๒๕๒

คำนำ

การศึกษารวบรวมองค์ความรู้ด้านคุณธรรมจริยธรรมเป็นภารกิจหนึ่งที่ฝ่ายวิจัยและจัดการความรู้ได้รับมอบหมายจากคณะกรรมการศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม ให้ดำเนินการเพื่อการศึกษาวิจัยคุณลักษณะและกระบวนการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมของประเทศต่าง ๆ ที่มีภาพลักษณ์ด้านคุณธรรมจริยธรรมเป็นรูปธรรมรวม ๑๐ ประเทศ ได้แก่

๑. คุณลักษณะและกระบวนการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมของประเทศแคนาดา
๒. คุณลักษณะและกระบวนการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมของประเทศเยอรมัน
๓. คุณลักษณะและกระบวนการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมของประเทศเกาหลี
๔. คุณลักษณะและกระบวนการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมของประเทศศรีลังกา
๕. คุณลักษณะและกระบวนการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมของประเทศฟินแลนด์
๖. คุณลักษณะและกระบวนการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมของประเทศไต้หวัน
๗. คุณลักษณะและกระบวนการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมของประเทศสวีเดน
๘. คุณลักษณะและกระบวนการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมของประเทศอินเดีย

๙. คุณลักษณะและกระบวนการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมของ
ประเทศเวียดนาม

๑๐. คุณลักษณะและกระบวนการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมของ
ประเทศนิวซีแลนด์

สำหรับรายงานการวิจัยคุณลักษณะและกระบวนการปลูกฝัง
คุณธรรมจริยธรรมของประเทศอินเดียฉบับนี้ เป็นรายงานวิจัยที่ได้
รับความอนุเคราะห์จาก ดร.ธนพล จาตใจดี หรือที่รู้จักกันในนามปากกา
ลำดวน จาตใจดี ท่านใช้ชีวิตในการศึกษาเล่าเรียนที่ประเทศอินเดีย ตั้งแต่
ระดับปริญญาตรี จนถึงปริญญาเอก ได้รับเลือกให้เป็นประธานสมาคม
นักเรียนไทย ในขณะที่กำลังศึกษาอยู่ที่มหาวิทยาลัยปูเณ มีความคุ้นเคย
กับคนอินเดีย เพราะได้ใช้ชีวิตประจำวันอยู่กับพวกเขา จึงสามารถ
ถ่ายทอดเรื่องราวที่จะแสดงให้เห็นถึงคุณลักษณะด้านคุณธรรมจริยธรรม
ที่ชัดเจน ของคนอินเดียได้เป็นอย่างดี

ศูนย์คุณธรรมขอขอบพระคุณ ดร.ธนพล จาตใจดี เป็นอย่างสูงไว้
ณ โอกาสนี้ ที่อุตสาหะวิเคราะห์เรียบเรียงรายงานอันมีคุณค่าแก่ผู้สนใจ
และผู้เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในสังคมทั่วไปและเป็น
ประโยชน์สำหรับศูนย์ฯ ที่จะได้นำข้อมูลไปสังเคราะห์รวมกับผลงานวิจัย
อีก ๙ ประเทศ เพื่อการจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายในการพัฒนาสังคม
ไทยให้เป็นสังคมดีมีคุณธรรมต่อไป

นางสาวนราทิพย์ พุ่มทรัพย์
(นางสาวนราทิพย์ พุ่มทรัพย์)

ผู้อำนวยการศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม
สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน)

คำชี้แจง

หลังจากเขียนหนังสือเรื่อง “เรียนที่อินเดีย (Studying in India)” แล้ว ผู้วิจัยก็ไม่ได้กลับไปค้นคว้าข้อมูลเกี่ยวกับอินเดียอย่างจริงจังอีกเลย จนกระทั่งคุณศศิธร เล็กสุขศรี แห่งศูนย์คุณธรรม ให้ความไว้วางใจและเสนอชื่อให้เป็นผู้ทำวิจัยเรื่องนี้และนับแต่นั้นมาเป็นเวลาเกือบ 4 เดือนเต็มที่ผู้วิจัยได้ทุ่มเทให้กับงานนี้ และพยายามทำให้ดีที่สุดเท่าที่ตนเองจะมีความสามารถทำได้

ความจริงมีปราชญ์เกี่ยวกับเรื่องอินเดียนั้นมาก แต่ท่านเหล่านั้นมีปัญหาด้านสุขภาพบ้าง ติดภารกิจอื่นบ้าง และท่านเหล่านั้นก็สรุปออกมาว่าตัวผู้วิจัยเหมาะสมที่สุดสำหรับงานนี้ในส่วนตัวแล้ว ผู้วิจัยไม่ยอมรับงานนี้เพราะเกรงว่าจะทำได้ไม่ดีและทำให้ทางศูนย์เสียงบประมาณโดยใช้เหตุ เพราะการทำวิจัยเกี่ยวกับประเทศอินเดียนั้นไม่ใช่เรื่องง่าย เนื่องจากประเทศนั้นนอกจากจะกว้างใหญ่ไพศาลแล้ว ยังประกอบไปด้วยความหลากหลายต่าง ๆ นานา ทั้งในด้านเชื้อชาติ ศาสนา และภาษา ยิ่งไปกว่านั้นแต่ละภาคก็มีอะไรที่แตกต่างกันหลายอย่าง

ผู้วิจัยเองใช้ชีวิตเรียนอยู่ในประเทศอินเดียตั้งแต่ระดับปริญญาตรีถึงปริญญาเอกก็ยังไม่รู้จักอินเดียดีพอ ทั้ง ๆ ที่นั่งเรียนอยู่กับเขา ทำกิจกรรมในห้องเรียนกับเขาและใช้ชีวิตประจำวันอยู่กับเขาเรียนตำราเล่มเดียวกับเขาเสียด้วยซ้ำไป แต่ก็ต้องยอมรับว่าประเทศนี้มีมนตร์เสน่ห์ชวนให้น่าศึกษามาก ผู้วิจัยเองเป็นหนี้บุญคุณประเทศนี้มากและเกือบ ๒๐ ปีแล้วที่ผู้วิจัยเคยทำนายว่าประเทศนี้จะเป็นหนึ่งในประเทศที่ยิ่งใหญ่อย่างแน่นอน และเราก็คอยจับตาดูกันว่าในอนาคตข้างหน้า อินเดียจะเป็นอย่างไร

อนึ่งงานวิจัยนี้จะสำเร็จลุล่วงไม่ได้ถ้าไม่ได้รับแรงสนับสนุนและคำแนะนำจากท่านเหล่านี้คือ ดร.กรรณ - ศ.เรืองอุไร กุศลาสัย และ อาจารย์ อรุณ เณตติย์ แห่งศูนย์อินเดียศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่านเหล่านี้ให้ความช่วยเหลือในทุกๆ เรื่องที่ขอไป พร้อมทั้งขอขอบใจนักศึกษารุ่นน้อง ๒ ท่านที่คอยประสานงานหาข้อมูลในอินเดียให้คือ คุณปัญญา พุทธสุภะ (Ph.D. Candidate) และคุณสุรชัย ตาบเอี่ยม นอกจากนี้ ก็ขอขอบคุณ ดร.สมบุญ ดวงสโมสร์ ดร.พระสุรัตน์ การะเกด Mrs. Appana Tiwari อาจารย์ปทุมพงศ์ ทินบรรเจิดฤทธิ คุณศศิธร เล็กสุขศรี และ คุณอมรรัตน์ อีรสรรเพชญ์ ซึ่งทุกๆ คนก็มีส่วนช่วยในแต่ละด้านแตกต่างกันไป บุญคุณครั้งนี้ผู้วิจัยไม่อาจจะลืมได้

ท้ายที่สุดนี้ก็ขอกราบขอบพระคุณอาจารย์ชาวอินเดีย คือ ท่าน Prof. Dr. S. R. Kakade ที่คอยให้คำปรึกษาเสมอมานับตั้งแต่วิทยานิพนธ์ปริญญาเอกจนถึงงานวิชาการทุกเรื่องที่ทำในปัจจุบัน และถ้าหากมีสิ่งใดที่ผิดตกบกพร่องไปก็กราบขออภัยมา ณ โอกาสนี้ และยินดีรับคำแนะนำผ่านศูนย์แห่งนี้

ดร. ธนพล (ลำตวน) จาดใจดี

กันยายน ๒๕๔๘

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

ประเทศอินเดียจัดว่าเป็นประเทศที่กว้างใหญ่ไพศาล มีความเจริญรุ่งเรืองทางด้านประวัติศาสตร์มากกว่า ๔,๐๐๐ ปี ใกล้เคียงกับประเทศอียิปต์ ประเทศอินเดียมีขนาดใหญ่จนจัดได้ว่าเป็นทวีปน้อยๆ หรืออนุทวีป (Subcontinent) ได้ทีเดียว โดยมีขนาดเท่าๆ กับทวีปยุโรปก็ว่าได้ โดยประกอบด้วยพื้นที่ ๓,๒๘๗,๕๕๐ ตารางกิโลเมตร (ใหญ่กว่าประเทศไทยประมาณ ๖ เท่า) มีประชากรมากกว่าพันล้าน ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาฮินดู (๘๒%) รองลงมาคือ ศาสนาอิสลาม (๑๒%) นอกจากนี้ก็ยังมีศาสนาอื่น ๆ อีกเช่น คริสต์ เช่น ลิกซ์ และพุทธ เป็นต้น มีการปกครองในระบบประชาธิปไตย และเป็นประเทศประชาธิปไตยที่ใหญ่ที่สุดในโลก (The World's largest democracy)

ประเทศอินเดียมีความใกล้ชิดกับประเทศไทยมากในแง่ของศาสนาและวัฒนธรรม เพราะอินเดียเป็นแหล่งกำเนิดของศาสนาพุทธหรือที่เราเรียกว่า “พุทธภูมิ” นั่นเอง และถึงแม้ว่าประเทศอินเดียจะประกอบไปด้วยพลเมืองที่มีความแตกต่างกันมากในด้านศาสนาและภาษาโดยมีภาษาพูดถึง ๑,๖๕๒ ภาษา นอกจากนี้ก็มีความแตกต่างกันในด้านวรรณะ (Caste) อีก แต่ประเทศอินเดียก็ยังคงเป็นประเทศที่เป็นปึกแผ่นและเจริญก้าวหน้าทั้งในด้านอุตสาหกรรมและเทคโนโลยี โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสามารถในการผลิตซอฟต์แวร์ระดับโลก ถึงแม้ว่าประชากรของประเทศส่วนใหญ่ประมาณร้อยละ ๕๐ ยังมีความเป็นอยู่ที่ล้าหลังอย่างมาก แต่ก็ยังเป็นประเทศผู้นำในด้านการรับจ้างผลิตซอฟต์แวร์เป็นรายใหญ่ที่สุดของโลกจนได้รับการกล่าวขานว่าเป็น Silicon Valley of Asia

ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะว่าประเทศอินเดียมุ่งเน้นการผลิตบุคลากรด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีอย่างมาก

ด้านประวัติศาสตร์

สันนิษฐานว่าในช่วงเวลา ๒,๐๐๐ - ๑,๕๐๐ ปีก่อนคริสต์ศักราช ชาวอารยัน (Aryan) เข้าไปในอินเดีย และได้สร้างอารยธรรมอันเป็นพื้นฐานของอารยธรรมฮินดูที่มีความต่อเนื่องมาจนถึงทุกวันนี้ เช่น ศาสนาฮินดู ภาษาสันสกฤต คัมภีร์พระเวทและระบบชั้นวรรณะ (Caste) เป็นต้น ต่อมาในราวคริสต์ศตวรรษที่ ๗ - ๘ จักรวรรดิอาหรับก็เข้ามายึดครองอินเดีย จึงก่อให้เกิดการผสมผสานกันอย่างแนบแน่นระหว่างวัฒนธรรมพราหมณ์-ฮินดู กับวัฒนธรรมอิสลาม พอถึงคริสต์ศตวรรษที่ ๑๔ อำนาจตะวันตกก็เริ่มเข้ามาเกี่ยวข้องกับอินเดียโดยเฉพาะอย่างยิ่งอังกฤษ และพอถึงช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ อังกฤษก็เข้าครอบครองอินเดียอย่างสมบูรณ์แบบต่อจากนั้นมาเป็นเวลากว่า ๑๐๐ ปี ที่อินเดียอยู่ภายใต้การปกครองของอังกฤษ จนกระทั่งได้รับเอกราชเมื่อวันที่ ๑๕ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๐

ด้านภูมิศาสตร์

ประเทศอินเดียมีสภาพดินฟ้าอากาศที่แตกต่างกันอย่างมาก เช่น บางรัฐในทางเหนือจะมีสภาพอากาศหนาวมีหิมะตก เล่นสกีน้ำแข็งได้ แต่บางรัฐก็แห้งแล้งมากต้องใช้ऊฐเป็นพาหนะก็มี นอกจากนี้คนอินเดียยังต้องเผชิญกับสภาพดินฟ้าอากาศที่โหดร้าย เช่น หนาวตาย หรือร้อนตายที่เรียกว่า “heat wave” และพอถึงฤดูฝนก็มีน้ำท่วมตายอีก ซ้ำร้ายก็อาจตามด้วยแผ่นดินไหวที่ปรากฏจนเป็นข่าวใหญ่ๆ มา ๒-๓ ครั้งแล้ว คนอินเดียมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ค่อนข้างลำบาก มีคนจนมาก การทำมาหากินต้องแข่ง

ชั้นกันมาก เรียกว่าต้องอดทนและตื่นนอนต่อสู้อัจฉริยะ ๆ จึงจะมีชีวิตอยู่ได้ ถ้า
 เกียจคร้านก็ต้องยึดอาชีพขอทาน หรือไม่ก็ต้องทนลำบากเอาเอง เพราะ
 ทางรัฐบาลก็ไม่สามารถให้การช่วยเหลือได้ทั่วถึง

ด้านเศรษฐกิจ

แต่ก็เป็นที่น่าสังเกตว่าในขณะที่ประเทศอินเดียมีประชากร
 มากเป็นอันดับสองของโลกรองจากประเทศจีน ในจำนวนนี้ร้อยละ ๙๐
 ยังยากจน แต่ประเทศอินเดียก็มีอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจถึง
 ร้อยละ ๘.๑๐ (ปี พ.ศ. ๒๕๔๖) และมีความเจริญก้าวหน้าทางด้านวิทยา-
 ศาสตร์ และเทคโนโลยีสารสนเทศ (IT) จนสามารถผลิตซอฟต์แวร์ใน
 ระดับสากลและส่งออกนารายได้เข้าประเทศเป็นจำนวนมหาศาลในแต่ละปี
 โดยในปี พ.ศ. ๒๕๔๖-๒๕๔๗ นารายได้เข้าประเทศถึง ๑๒,๕๐๐
 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ประเทศอินเดียมีจำนวนนักวิทยาศาสตร์และช่าง
 เทคนิคมากเป็นอันดับสามของโลกรองจากสหรัฐอเมริกาและรัสเซีย อินเดีย
 มีความมุ่งมั่นอย่างแรงกล้าในการพัฒนาอุตสาหกรรมซอฟต์แวร์ของ
 ประเทศให้เจริญก้าวหน้าเหมือนอย่างทวีศวรรของอินเดียคนหนึ่ง
 ได้กล่าวไว้ว่า **“อินเดียพ่ายแพ้แก่อังกฤษในการปฏิวัติอุตสาหกรรมเมื่อ
 ๒๐๐ ปีก่อนแต่ในการปฏิวัติไอที (IT) ในครั้งนี้ อินเดียจะต้องชนะ
 อย่างแน่นอน”** และด้วยเหตุนี้เองอินเดียจึงเป็นประเทศที่โลกต้องจับตา
 มองเพราะโอกาสที่อินเดียจะมีการพัฒนาไปสู่การเป็นประเทศมหาอำนาจ
 นั้นเป็นไปได้สูงมาก

ด้านศาสนา สังคม และวัฒนธรรม

อินเดียเป็นถิ่นกำเนิดของศาสนาที่สำคัญๆ หลายศาสนาและลัทธิความเชื่ออีกมากมาย ด้วยเหตุนี้อินเดียจึงได้รับการกล่าวขานว่าเป็น “ดินแดนแห่งศาสนา” หรือ “The Spiritual Land” วิถีชีวิตของคนอินเดียส่วนใหญ่อยู่ภายใต้อิทธิพลของศาสนาฮินดูและมีการถือปฏิบัติเรื่องชั้นวรรณะตามความเชื่อในคัมภีร์ของศาสนาฮินดู อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าอินเดียจะได้ชื่อว่าเป็นดินแดน “พุทธภูมิ” แต่ศาสนาพุทธก็สูญหายไปจากอินเดียแล้วจนกลายเป็นว่าศาสนาพุทธเป็นศาสนาต่างชาติในถิ่นกำเนิดของตนเองไป จนท่านเจ้าคุณประยุทธิ์ให้ข้อสังเกตว่า “Buddhism is almost a foreign religion in the land of its birth.”

และถึงแม้ว่าอินเดียจะเป็นถิ่นกำเนิดของศาสนาสำคัญๆ หลายศาสนาแต่ในแง่ของการอบรมสั่งสอนหลักคำสอนของศาสนาต่างๆ แล้วอินเดียก็มีข้อจำกัดในเรื่องนี้เพราะอินเดียเป็น Secular State คือแยกศาสนาออกจากการเมือง จึงไม่ยึดเอาศาสนาใดศาสนาหนึ่งมาเป็นศาสนาประจำชาติเมื่อเป็นเช่นนี้กระบวนการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมจึงกระทำกันในครอบครัวและสืบทอดกันมาชั่วลูกชั่วหลาน และที่สำคัญคือคนอินเดียมีความเลื่อมใสศรัทธาและยึดมั่นในหลักคำสอนของศาสนาฮินดูอย่างเหนียวแน่น จึงทำให้เป็นประเทศที่เจริญก้าวหน้าและเป็นปึกแผ่นมาจนถึงทุกวันนี้ ในเรื่องเดียวกันนี้ Max L. Stachhouse ได้ให้ข้อสังเกตไว้ว่า

“การศึกษาด้านศีลธรรมจริยธรรมนี้เกิดขึ้นในอินเดียมาตั้งแต่ครั้งโบราณกาลแล้ว แต่ส่วนมากจะโดยวิธีที่ไม่เป็นทางการ กล่าวคือ ทุกคนในทุกๆ ที่จะได้รับการอบรมสั่งสอนให้รู้ว่สิ่งไหนผิดสิ่งไหนถูก

สิ่งไหนดีและสิ่งไหนเลว เป็นต้น และพื้นฐานของการเรียนรู้นี้ก็มาจาก พระคัมภีร์ที่สำคัญๆ ที่แปลโดยพวกพราหมณ์...”

โดยส่วนตัวของผู้วิจัยแล้ว พบว่าอินเดียเป็นดินแดนถิ่น มหัศจรรย์ชวนให้ศึกษาและท่องเที่ยว เพื่อหาสัจธรรมแห่งชีวิตเป็นอย่าง ยิ่งและถ้าหากว่าท่านเกลียดอินเดียก็อย่าอยู่ในอินเดียเกิน ๑๕ วันหรือ หนึ่งเดือนเพราะมิฉะนั้นแล้วท่านจะถูกมนตร์เสน่ห์ของอินเดียครอบงำจน เกิดเปลี่ยนใจชอบอินเดียขึ้นมาง่าย ๆ ก็ได้ เพราะหลายท่านประสบมาแล้ว เพราะประเทศนี้ไม่ธรรมดา

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	(๓)
คำชี้แจง	(๕)
บทสรุปสำหรับผู้บริหาร	(๗)
บทนำ	๑
บทที่ ๑ วิวัฒนาการของสังคมอินเดีย	๕
สถานะภาพของประเทศอินเดีย	๕
๑. อารยธรรมลุ่มแม่น้ำสินธุ	๙
๒. การเข้ามาของชาวอารยัน	๑๐
๓. การมาสู่อินเดียของอิสลาม	๑๑
๔. การมาสู่อินเดียของอำนาจตะวันตก	๑๒
บทที่ ๒ อิทธิพลของศาสนาฮินดูและศาสนาอื่นๆ	๑๕
๑. ศาสนาฮินดู	๑๖
๒. อิทธิพลของศาสนาอิสลาม	๑๗
๓. อิทธิพลของศาสนาพุทธ	๓๓
๔. อิทธิพลของศาสนาอื่น ๆ	๔๓
บทที่ ๓ วัฒนธรรมและประเพณีของคนอินเดีย	๔๗
๑. ชีวิตในวัยเด็ก	๕๕
๒. ประเพณีการแต่งงาน	๕๙
๓. เติบโตเป็นผู้ใหญ่	๖๓
๔. การตาย	๖๔

๕.	สังคมอินเดีย	๖๖
๖.	ความเชื่อเรื่องความบริสุทธิ์และมลทิน	๖๗
๗.	ชนชั้นและวรรณะ	๗๐
๘.	เทศกาลต่างๆ	๘๓
๙.	วัฒนธรรมการคลุมหน้าและการแยกตัว ของสตรีอินเดีย	๙๐
๑๐.	ชีวิตในเมือง	๙๔
๑๑.	ชีวิตในชนบท	๙๘
บทที่ ๔	กระบวนการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในอินเดีย	๑๐๑
-	ตารางเรียน	๑๑๐
-	บทสัมภาษณ์อาจารย์กฤษณา กุศลาลัย	๑๑๕
-	บทสัมภาษณ์นางอัปปะนา ติวารี	๑๑๙
-	สถานีโทรทัศน์ในอินเดีย	๑๒๓
บทที่ ๕	บุคลิกลักษณะของคนอินเดีย	๑๓๑
๑.	ไม่ตรงต่อเวลา	๑๓๑
๒.	รู้จักแยกแยะและรับผิดชอบต่องาน ที่ได้รับมอบหมาย	๑๓๒
๓.	ขยันอ่านหนังสือและค้นคว้าหาความรู้	๑๓๓
๔.	ไม่สะอาดและไม่เป็นระเบียบไม่ชอบพิธีรีตอง	๑๓๓
๕.	ประหยัดและรู้จักคุณค่าของเงิน	๑๓๔
๖.	มีความเมตตาากรุณา	๑๓๕
๗.	รู้จักแต่พูดมาก	๑๓๕
๘.	มีความอดทนต่อสภาพดินฟ้าอากาศ	๑๓๖

บทที่ ๖	วิวัฒนาการและระบบการศึกษาในอินเดีย	๑๓๗
	- ความเป็นมา	๑๓๗
	- การศึกษาในระดับประถมศึกษา	๑๔๐
	- การศึกษาในระดับมัธยมศึกษา	๑๔๒
	- การศึกษาในระดับมหาวิทยาลัยและระดับสูง	๑๔๓
	- ระบบการศึกษาในปัจจุบัน	๑๕๐
บทที่ ๗	การพัฒนาด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี	๑๕๕
	- เป้าหมายในปี พ.ศ. ๒๕๕๑	๑๕๙
	- การค้าไทย-อินเดีย	๑๖๕
	- ความสัมพันธ์ด้านสังคมและ วัฒนธรรมไทย-อินเดีย	๑๖๗
บทที่ ๘	บทสรุปและข้อเสนอแนะที่เหมาะสมกับคนไทย บรรณานุกรม	๑๖๙ ๑๗๙